

HALACHIC AND HASHKAFIC FOUNDATIONS OF MITZVOT BEIN ADAM LECHAVERO

8 - HACHNASAT ORCHIM

OU ISRAEL CENTER - FALL 2015

מקור המצוה

1. א מצות עשה של דבריהם - לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, **וללוות האורחים**, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו, ולספוד, ולחפור, ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם. ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל 'זאהבת לרעך כמוך' - כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיד בתורה ובמצות

רמבם הל' אבל יד:א

2. ב שכר הלוייה מרובה מן הכל והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן. **וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה** שנאמר **וירא והנה שלשה אנשים**. ולוויים יותר מהכנסתן - אמרו חכמים כל שאינו מלווה כאילו שופך דמים

רמבם הל' אבל יד:ב

3. **וירא אליו ה' באלני מִמְרָא וְהוּא יֵשֵׁב בְּפֶתַח-הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם: ב וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עֲלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה: ג וַיֹּאמֶר אֶל-דָּוִד-נְי אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: ד וַיִּקְחֵנָּא מֵעַט-מִיַּם וַיִּרְחֹצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעַץ: ה וַאֲקַחְהָ פֶתֶח-לְחֵם וְסַעְדוּ לְבָבְכֶם אַחַר תַּעֲבְרוּ כִי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: ו וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קִמַּח סִלַּת לֹוִשִׁי וְעָשִׂי עֲגוֹת: ז וְאֶל-הַבָּקָר רֹץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בָּרֶבֶקָה בַּדְּ וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל-הַנְּעִר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחָלֵב וַיְבַרֵּךְ אֶשְׂרָה עֲשֶׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעַץ וַיֹּאמְרוּ: ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךָ שָׂרָה אֲשַׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל:**

בראשית יח: א-ט

4. וכן תנא דבי רבי ישמעאל בשכר שלשה זכו לשלשה בשכר חמאה וחלב זכו למן בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים

בבא מציעא פו:

מעלת המצוה

5. אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה דכתיב 'ויאמר (ה') אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר' וגו' (רש"י - והניחו והלך לקבל האורחים). א"ר אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת ב"ו אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך ואילו בהקדוש ברוך הוא כתיב 'ויאמר (ה') אם נא מצאתי' וגו'.

שבת קכז.

6. כל השמות האמורים באברהם קדש אף זה שנאמר אדני אם נא מצאתי חן הרי הוא קדש

רמבם הל' יסודי התורה ו:ט

7. אמר רב יהודה בר שילא א"ר אסי א"ר יוחנן ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן הכנסת אורחין וביקור חולים ועיון תפלה והשכמת בית המדרש והמגדל בניו לתלמוד תורה והדן את חברו לכף זכות

שבת קכז.

8. שאין לך מצוה גדולה מזו

מאירי שבת שם

9. גדולה לגימה, שהרחיקה שתי משפחות מישראל, שנאמר (דברים כ"ג) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. ורבי יוחנן דידיה אמר: מרחקת את הקרובים, ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על נביאי הבעל, ושגגתו עולה זדון. מרחקת את הקרובים - עמון ומואב. ומקרבת את הרחוקים - מיתרו. דאמר רבי יוחנן: בשכר (שמות ב) קראן לו ויאכל לחם, זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית, ומעלמת עינים מן הרשעים - ממיכה, ומשרה שכינה על נביאי הבעל - מחבירו של עדו הנביא, דכתיב (מלכים א' י"ג) ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו. ושגגתו עולה זדון - דאמר רב יהודה אמר רב: אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים, ולא נטרד דואג האדמי, ולא נהרג שאול ושלת בניו

סנהדרין קג:

10. דכתיב (יוחאל מ"א) המזבח עץ שלש אמות גבוה וארכו שתים אמות ומקצעותיו לו וארכו וקורתיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. פתח במזבח וסיים בשלחן!! רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו: בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם, עכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו. (רש"י - בהכנסת אורחין)

חגיגה כז.

11. א"ר יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין

ברכות י:

12. אלו דברים שאין להם שעור: הפאה, והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה

משנה פאה א"א

13. הוא שם נופל על שני ענינים מן המצות. האחד שיעזור האדם לישראל כגון צדקה ופדיון שבויים. והשני שיעזור אותם בגופו כגון ניחום אבלים וללות את המתים ולבוא לחופת חתנים ודומה לזה. ומה שאמר בכאן גמ'ח אין לה שיעור רוצה לומר לעזור האדם בגופו. אך שיעור אותו בממונו יש לה שיעור והוא חמישית ממנו, ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממנו לבד אם עשה כן במדת חסידות

פרוש הרמב"ם שם

גדר של 'אורח'

14. אוצר של תבואה או של כד יין, אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש. כגב: ולא מקרי אורחים, אלא שנתארחו אלנו בציתו, או שזימן אורחים שנתארחו אל אחרים אבל כשזימן חזירו לסעוד אלנו לא מקרי אורחים ואינו סעודת מלוח רק סעודת רשות

שולחן ערוך אורח שלג:א

15. הרי הן בכלל זאהבת לרעך כמוך' - כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיד בתורה ובמצות

רמב"ם הל' אבל יד:ב

16.

וְדַע עוֹד, הַמְצָנָה הַכְּנֻסָה אֲוֹרְחִים נוֹהֵג אֵף בְּעִשְׂרִים, כִּמּוֹ שֶׁכֶּתֵב בְּסֵפֶר "לֹשׁ נוֹחֲלִין" (בְּמִנְחֵת הַתּוֹרָה אֵת כִּי) בְּשֵׁם הַמַּהְרִ"ל. וְאֵף שְׁאִין צְרִיכִין לְטוֹבָתוֹ, אֲפִלּוּ כִּי הִסְבִּילָה שְׂמֵקֵל אוֹתָם בְּפָנִים יָפוֹת, וּמִשְׁמַדֵּל לְשִׁמְשֵׁן וּלְכַבֵּדֵם לְפִי כְבוֹדָם הִיא מַצְוָה. וְכָל שֶׁפֶן אִם הָאוֹרְחִים הֵם עֲנִיִּים, הֵיא מַצְוָה כְּפִילָה, שְׂמֵקִים בְּנֵה גַם מַצּוֹת צְדָקָה, וְכִמּוֹ שֶׁכֶּתֵב בְּסֵפֶר הַתִּיל

כִּתְּוִיָּה, עֵץ שֶׁם יֵאָ. וְיִכְעֻנּוּתֵינוּ הַרְבֵּים נִחְפֹּן הוּא, דִּכְשָׁבָא וְעָזוּ עָשִׂוּ אֲצִלּוֹ יִכְבְּדֵנוּ בְּכָל חֲבִיבֵינָם וּבְשִׁמְחָה וּבְכֵל טוֹב, וּכְשָׁבָא אֲצִלּוֹ אִישׁ עֲלוֹב וְנִכְדָּה רֹחַת, שְׂמֵקִים בְּנֵה וְיִשְׁעֵיהֶם יֵאָ: "וְתִפְקֵ לְרַעַב נַסְשֵׁךְ, וְנִפְשָׁה נַעֲנָה מִשְׁכִּיעַ, וְזָרָה בְּחֻשֶׁךְ אוֹרֶךְ וְגוֹ" — אִין שְׂמֵחַ בּוֹ כָּל בְּנֵה, וְלִפְעָמַיִם גַּם כָּלֵב עֲצָב). וְאִיתָא בְּיֹדֵה דְעָה סִימֵן רִנָּו סִיעִיף קָטָן אִי בְּשִׁיף בְּשֵׁם

ספר אהבת חסד לחפץ חיים חלק שלישי פרק א

דיני האורח

17. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֶהָל

בראשית י"ח:ט

18. יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שזנועה היתה, כדי לחצצה על בעלה

רש"י שם

19. מגונה ממנו אורח מכניס אורח, ואורח מטריח בעל הבית מגונה משלשתן

מסכתות קטנות מסכת דרך ארץ פרק ז הלכה ט

20. ה הנכנס לבית, כל מה שיאמר לו בעל הבית יעשה

שולחן ערוך או"ח ק"ע: ד-ו

21. טז כל מה שיאמר וכו' - היינו אפילו דבר שיש בו קצת גסות ושררה שלא היה עושה כן האורח משום ענוה אעפ"כ יעשה ואם האורח נובג איזה פרישות בדבר שעושה משום סרך איסור אינו מחוייב לשמוע לבעה"כ לעצור אצל דבר שהוא פרישות בעלמא טוב לגבר להסתיר מעשיו: יז יעשה - עיין בצגדי ישע שמלמד דהיינו דוקא זולת אכילה ושתייה אצל באכילה ושתייה הם אינו תאב לאכול ולשתות יותר ובבעה"כ מפלירו לזה אינו מחוייב כדי שלא יזיק לו האכילה ואין צוה מניעת כבוד לבעה"כ הם אינו עושה כדבריו ע"ש

מ"ב שם

22. מהן חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא, ואלו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה שזה אבק גזל הוא, והוא מדמה שלא חטא ויאמר כלום אכלתי אלא ברשותו.....

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ז

23. גדול מברך, אפילו בא בסוף; ואם רצה ליתן רשות לקטן לברך, רשאי; והני מילי כשאין שם אורח, אבל אם יש שם אורח, הוא מברך אפילו אם בעל הבית גדול ממנו, כדי שיברך לבעל הבית. ומה ברכה מברכו - יהי רצון שלא יבוש ולא יכלם בעל הבית הזה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ויצליח בכל נכסיו, ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ולא ישלוט שטן במעשי ידיו, ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון מעתה ועד עולם. ואם בע"ה רוצה לוותר (פירוש שאינו רוצה להקפיד) על ברכתו, ולברך ברכת המזון בעצמו, רשאי. הגה: והוא הדין שיכול ליתן לברך למי שירצה

שולחן ערוך או"ח ר"א

24. אורחים הנכנסין אצל בעל הבית אינם רשאים ליטול מלפניהם וליתן לבנו או לעבדו של בעל הבית, אא"כ נטלו רשות מבעל הבית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קע סעיף יט

25. אינם רשאים וכו' - הוא תקנת חכמים מפני מעשה שהיה כדאיתא בחולין ז"ד מעשה באדם אחד שזימן ג' אורחים בשני צורות ולא היה לו להניח לפניהם אלא כשגש צינים בא צנו של בעה"כ נטל אחד מהן חלקו ונתן לו וכן שני וכן שלישי בא אצלו של תינוק מלאו שמחזיק אחד בפיו ושתיים בידו חצטו בקרקע ומת כיון שראתה אמו עלתה לגג ונפלה ומתה אף הוא עלה לגג ונפל ומת ע"ש. וכתבו המ"א וא"ר דדוקא צכה"ג דש"ס שהיתה סעודה מלומלמת ומתצייש בעה"כ כשיחסר להם אצל אם יש הרבה על השלחן שלא יחסר עי"ז רשאים ליתן להם ולפ"ז כ"ש אם כבר כלו לאכול ונשתהיר מותר ליתן להם מהשיריים וצספר שמן רוקח חוכך בכל זה להחמיר

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן קע סעיף יט

דיני המארח

(א) מצוה בו יותר מבשלוחו

(ב) סבר פנים יפות

26. והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. כיצד? מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ מעלה עליו הכתוב כאלו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות אפילו לא נתן לו כלום מעלה עליו הכתוב כאלו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם

אבות דרבי נתן סוף פרק יג

27. כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפילו נתן לו אלף זהובים אבד זכותו והפסידה אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה ומתאוון עמו על צרתו שנאמר אם לא בכיתי לקשה יום עגמה נפשי לאביון ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים שנאמר ולב אלמנה ארנין

רמבם הל' מתנות עניים יד

(ג) שלא יבוש

28. ד אין מסתכלין בפני האוכל ולא במנתו, שלא לביישו..... ו לא יהא אדם קפדן (פ' כעסן או רגזן) בסעודה

שולחן ערוך או"ח ק"ע: ד, ו

29. אם המסובים רבים, גדול שבכולם בוצע. הגה: ואם הם שוים ואחד מהן כהן, מצוה להקדימו; ואם הכהן עם הארץ, ת"ח קודם לו; ואם יש עמהם בע"ה, הוא בוצע ואפילו אם האורח גדול.....

שולחן ערוך או"ח קס"ז

30. אך בסעודה שכל המסובין אוכל כאו"א מככרו ומזכרין לעלמן זודאי הכון שצטע"ב יכזד להגדול שיצלע תחלה כיון שאין כאן טעם משום עין יפה

מ"ב שם

(ד) חסד בשבילם ולא בשבילך

(ה) חינוך בנים

(ו) מהירות

(ז) אכילה

31. דתניא כי טוב לו עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו

קדושין כ.

32. שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו, הרי נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע י"י אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב ליי' וגו'

רמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק ז הלכה יא

33. ביום השמיני מה ראה להיות פוחת כל יום למדך התורה דרך ארץ מן הקרבנות שאם ילך לאכסניא וקבלו חברו יום ראשון מקבלו יפה ומאכילו עופות ב' מאכילו בשר בשלישי מאכילו דגים ברביעי מאכילו ירק כך פוחת והולך עד שמאכילו קטנית

במדבר רבה פרשה כא:כה

34. ת"ר וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו. וכי על לבנו עלתה שב"ד שופכין דמים אלא לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה. תניא היה ר"מ אומר כופין ללוייה ששכר הלוייה אין לה שיעור שנאמר זיראג השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד וכתוב ויראם את מבוא העיר. ומה חסד עשו עמו? שכל אותה העיר הרגו לפי חרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוי היא שמה עד היום הזה. תניא היא לוי שצובעין בה תכלת היא לוי שבא סנחריב ולא בבלה נבוכדנצר ולא החריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים. והלא דברים ק"ו ומה כנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות מי שעושה לוייה ברגליו על אחת כמה וכמה!!

סוטה מו.

35. ג כופין ללוייה כדרך שכופין לצדקה ובית דין היו מתקנין שלוחין ללוות אדם העובר ממקום למקום ואם נתעצלו בדבר זה מעלה עליהם כאילו שפכו דמים אפילו המלוה את חבריו ארבע אמות יש לו שכר הרבה וכמה שיעור לוייה שחייב אדם בה? הרב לתלמיד עד עבורה של עיר והאיש לחבירו עד תחום שבת והתלמיד לרב עד פרסה ואם היה רבו מובהק עד שלש פרסאות:

רמבם הל' אבל יד: ג